

Székelyföld az országépítésben

A KELETI GYEPÜK EGY RÉSZÉNEK HAZATÉRTE után általános nagy erjedés kavarta fel a magyarságot az anyaországban is, a frissen felszabadult területeken is. Itt a felszabadulás öröme, szabad élet lehetőségek nyílása, új magyar élet várása, ott a bekapcsolás gondja és előkészítése okozta. A törvényes vagy (s ez volt a gyakoribb) törvénytelen alakban jelentkezett erkölcsi, gazdasági és művelődési elnyomás után, életnek rugaszkodó kedvvel, gyorsan pótolni akarják, amit a kisebbségi életben a félgőzzel haladó lét miatt veszítettek. Ugyanakkor az anyaország minél sebesebb szerves bekapcsolást épít gazdasági, forgalmi, hadi, közművelődési, sőt politikai tekintetben is. S ahol ez a sok hatás mind összetorkollik: Kolozsvár és Marosvásárhely. E két város viseli a keleti részek elosztó és gyűjtő gócének szerepét. A Budapest–Kolozsvár–Marosvásárhely ütőéren fordul meg a keleti részek minden kérdése, Erdély fővárosának és a székely főváros külön érdekhálózatának zavartalan működése is.

A magyar országépítő szándék azonban nem áll meg, nem is állhat meg a „régí rend” helyrehozatalánál. Ezt hamarosan és minden nagyobb megerőltetés nélkül elérhetné; a nemzeti erőtartalék kimerítése nélkül is nemsokára ott lehetne, ahol 1918-ban volt, ha ezt egyáltalán tervei netovábbjának tekintené. De azóta a világ rohanva haladt előre s ha Erdély ott folytatná a magyar életet, ahol félbehagyta, a vége ezúttal sem lehetne más, mint ami akkor volt. A várakozások és lehetőségek, a kívánságok és szerepvállalások összeegyeztetéséből származik az a kis láz, amely minden hazatérésre jellemző. Ma talán még a szenvedélyek is belészólnak, vágyak és ábrándok is vegyülnek az elgondolásokba. De holnap már számolnunk kell a pusztá tényekkel, a képzelet világán túli lehetőségekkel, az élet tisztult valóságaival, melyek alkalmasak arra, hogy a magyar sorsot az új kibontakozás vágányára tolják. Holnap bizonyosan félre kell tennünk mindent, aminek az ésszerűségén kívül egyébhez is köze van. Seregszemlét fogunk tartani s ott majd minden kitűnik: feladatunk, erőnk, eszközeink és a mód is, ahogy kell és ahogy lehet.

Létérdek-vizsgálatunk egy lépést sem haladhat előre, míg a lábunkra facsaródó indákat el nem vagdossa; előítéletet, a részletérdekek túltengését, sok kis csörtetést kell óvatosan, csendesesen eltávolítani, hogy maga kissé felszabadulva láthasson létünk alapvonalainak kitapogatásához. S ezután kikerülhetetlenül rá kell bukkannia a felismerésre, hogy a magyar sors alakulása ma kör-körösen három részre osztható: *az egész hazai magyarság, Erdély s ez utóbbiban a Székelyföld sor-*

sára. E háromnak egymáshoz való viszonya jelenti majd a magyar életet. A folyamatos alárendeltségi viszony azonban egyúttal azt is jelenti, hogy a sorban hátrább álló nem csupán függvénye, de egyben – nem furcsa? – feltétele is az előbbinek. A magyar élet kiteljesülését tehát három külön szemléleti síkon vizsgálhatjuk meg. Kezdjük alulról, a végeken. Első kérdés ez: hogyan látja a székelység a maga sorsát és hivatását, mit akar és mit kíván, mennyit ismer fel a magyar bajokból és mennyit vállal belőlük? Második kérdés: milyen szerepre vállalkozik a hazatért Erdély, mi lesz az anyaországhoz való viszonya s ebből mit juttat a Székelyföldnek? Végül a harmadik: az összmagyarság hogyan tekint a visszatért részek gyakorlati bekapcsolása elé, más szóval: az egyetemes magyar érdekek szolgálatában mekkora teret biztosít nekik? Mindhárom kérdésnek tehát van tárgyi és alanyi nézőpontja.

A kérdés gerincét egyik esetben sem lehetne megfogni, mert nem egy egyszerű sarkigazságon, hanem az összefüggések egész szövevényén fordul meg. Előszörban a felismerés, hivatástudat és teherbíró képesség játszik szerepet, de nem kevésbé az is, hogy maga mit becsül arra érdemesnek, mit kívánnak tőle és milyen címen.

Itt azonban térjünk vissza a legelső kérdésre, a székelységhez. Ott tekintsünk kissé körül, a hegyország dolgaiban, mielőtt elindulnánk az erdélyi utakon.

A Székelyföld mai helyzete

MAI ÁLLAPOTÁBAN A SZÉKELYFÖLD többszörösen zárt egység. Aki rátekint egy gipsz domborműre, mely hazánk hegy- és vízrajzát ábrázolja, az az érzése támad, mintha egykori büszke lovagvárat szemlélne, de hatalmas falai, a körös-körül övező hegyek és havasok, melyek hajdan védelmül szolgáltak, ma eltorlaszolják a szabad kijárást.

Földrajzi szempontból a Székelyföld tájegység. Az elaprózott medencékbe szorított hegyország élesen elkülönül környezetétől. Ha Erdély volt Magyarország fellegvéra, akkor a Székelyföld volt Erdély legkülsőbb védelmi vonala: egy egész népecske szorongott és verekedett a Keleti-Kárpátok mellvédjei mögött, a Hargitáról, mint valami zömtoronyból ki-kicsapva, vagy oda visszahúzódva. Könnyű volna kimutatni, hogy a székely nemzet hadiszervezete is követte a földrajzi tagoltságot. Ahogy az egész Székelyföld le van hasítva Erdély testéről, úgy szakad ki belőle is egy-egy foltocska: a háromszéki „róna”, az alcsíki, felcsíki és gyergyói medence, Homoród völgye, a Nagy-Küküllő felső szakasza. Sóvidék és a Kis-Küküllő völgye, Nyárád mente, a Görgénypatak melléke és a Marosvölgy. E szerint tagolódik a székely nép szokása, játéka, beszéde, viselete, foglalkozása, sőt vallási megoszlása is. Egy-egy kisebb egység általában egyenletes elosztást, kiegyensúlyozott viszonyokat, azonos mértéket mutat. Elég Erdővidék példájára hivatkozni annak igazolásául, hogy egy néhány faluból álló, zárt egységen belül is lezajlik az egész székely élet; benne van minden, ami az egészet jellemzi, csak kicsinyre méretezve, mint vizei és terei.

Politikai tekintetben ugyanez a helyzet, ha még nem hangsúlyozottabb. A Székelyföld jól elhatárolt népföldrajzi sziget. (Nem mondjuk, hogy örvendünk neki.) Nyugaton, délen és keleten ma idegen ország határai szorítják. Északon pedig más

népek közbe ékelődött telepei feszítik le a szamosvölgyi magyarság testéről. Ez a szigetelő anyag hajdan nem volt érezhető, mert nem volt útban. Ma annál kikerülhetlenebbül számolni kell vele.

A földrajzi és politikai különállás tényezői a múltban is gyakran szerepeltek együtt. Ha nem ennyire kihangsúlyozottan, másképp. Ennek tulajdonítható, hogy a székely nép néha nagyon egyedül érezte magát. Mikor sorsszerű egyedüllétét felismerte, igyekezett berendezkedni a magános életre. Rá volt utalva, hogy a dolgait maga intézze, gyepüit maga védje, nemzeti terheit maga hordozza. Így nevelődött önállóságra. De egyben így szokta meg a független létet, a vezetés erkölcsi felelősségének magasztos voltát s azt, hogy a maga ura és szolgálja legyen, a másé soha. A földrajzi és politikai tényezők pokoli összjátéka volt, ami a székelységgel századokon átál történt. A háromszéki síkság nyitott torokkal néz a Barcaságra. Gabona, ipari növények, vetemények, szarvasmarha, faanyag, minden egyszerre, cseléd, munkás, iparosodni vágyó kisember, csak úgy özönlött le az Olt, Feketeügy, Homoród és Vargyas mentén. Brassó, Nagyszeben, Nagydisznód és az Órománia minden jelentősebb városocskája bizonyítja, hogy a földből kiszorult székely nem lankad, a földtől való elszakadásban nem veszíti erejét, iparkodásával a városon is igen hamar létalapot teremt magának. Soha sem kellett őt félteni, mint társadalmi lényt. Megélt mindenütt, ahol dolgozni lehet. De mint a nemzet egyede, mindig és mindenütt ki volt téve a horzsolásnak, kopásnak, színtelenedésnek, sőt Óromániában még annak is, hogy lerokadásakor belehanyatlik az idegen hínárba. Udvarhelyszék is nyugatra van nyitva. Folyómedrek és távolabb egyre növekvő száz iparvárosok jelzik a székely elvándorlás útját. Medgyes, Segesvár, Erzsébetváros, Szászváros félfalusi ipari munkássága nagyobbára udvarhelyszékiekből telt ki. A hegyvidéki, kis határú, kis havasú falvak törpebirtokos családjaiban bőségesen elég volt, ha egy fiú és egy leány maradt otthon; a többi hat-nyolc teljesen fölösleges volt; a család sem munkát, sem kenyeret nem tudott volna nyújtani nekik. Így hát ezeket békében el kellett bocsátani idegen kenyérre, cselédsorba, szolgáltságba, kallódásra. Sóvidék és Kis-Küküllő mente mindig messzi vidékeket ellátott szobalányokkal, gazdasági cselédekkel. Közismert ezen a tájon, hogy az apa egyik fiára az ősi házat hagyja örökségül, a többi között pedig testvériesen felosztja az országutakat Temesvártól Jászvásárig, Kolozsvártól Karácsonkőig, vagy – ha kell – egészen Galacig, Konstancáig, Nyeszterfehérvárig; tetszés szerint választhatnak, nehogy valamelyik megcsaltnak érezze magát. A kiözönlés útjait követte a szekeresség: szőlőkaró, épületfa, só és borvíz ment, kukorica, kenőzsír és szarvasmarha jött vissza az úton. Marosszékkal kapcsolatban nem is lehetne természetesebb útirányt rajzolni a Marosnál. Marosvásárhelynél három irányból torkolt össze a nyomás: a Nyárad mentéről, Régen felől és Mezöbánd irányából s e nyomás messzire sodorta a székelyt, le Marosújvár, Nagyenyed, Gyulafehérvár felé. Ezek a kis városkák éppen annyi marosszéki székelyt nyeltek el, mint Kolozsvár és Nagyvárad, továbbá a Bányavidék félpolgári rétegeinek felfrissítésére. Csík és Gyergyó feszítő ereje nem volt ennyire félelmetes méretű, de levezetése éppen annyira alkalomszerű, szeszélyes, irányítás nélküli maradt. Mikor ez a rész kiheverte a sok dúlás, ragályos kór pusztítását, akadt egy-egy zabla raktáron, mondjuk: Báthori vajda, János Zsigmond, Siculicidium, határőrség, ami kedvezőtlenül befolyásolta a székely nép szaporulatát. Azon is lehet bánkódni, hogy a Székelyföld népfölöslege rendszertelenül folyt szerte az országban s idegenben, sokkal kisebb

nyomot hagyva maga után, mint amit tervszerű levezetéssel el lehetett volna érni. De azon százszorta inkább búsulhatunk, hogy időnként és helyenként nem is volt népfölösleg, máskor a székelység még a pusztuló sorokat sem volt képes pótolni s ezért nemsokára idegenek jelennek meg a hegyek peremén, lebátorkodva az elhamvadt telepek helyére is.

A székelység ereje, a népfölösleg formájában jelentkező túlfeszültség ott folyt el tehát a nyugatra futó vizek mentén. Ez volt a levezetés természetes útja. Ám az Erdélyben feltűnt idegen elem is ezeken az utakon nyomult egyre közelebb a Székelyföldre, elragadva, lelemorzsolva egy-egy darabot. Először csak megjelenik a széleken levő székely szállásokon, természetesen a kivándoroltak helyében, aztán idővel kételyvüvé teszi a falut, majd egyenlőségre szaporodik, egyszer ezen is felülkerekedik, végül a székely falu belefűl az árba. Az államhatalom is annyira természetesnek tartotta ezeket az útvonalakat, hogy – nem figyelve kellőképpen a nemzetiségi elvre – következetesen itt épített országutakat, vasutakat.

Ha elvándorlási irányával ellentétes nyomás érte a székelyt, mint a kuruc idők letűnésekor, a mádэфalvi veszedelem és Világos után, vagy a gazdasági válság fenyegette, akkor a felső csatornákon, a biztosítószelvet jelentő bodzai, ojtózi, gyimesi, békási és tölgyesi szorosan folyt ki a feszültséget okozó hányadrész Bodza, Bákó, Husz- és Jászvásár, meg Karácsonkó s a megszámlálhatatlan csángó falu felé, Etelköz földjére.

Akkora volt az elvándorlás a századfordulón, hogy a székelység ijedtében külön tanácskozó szervet létesít okainak kivizsgálására, az orvoslás lehetőségeinek felkutatására. Ekkor már évente 10.000 útlevelet állítanak ki az Óromániába vándorló székelyeknek. Nem kevesebb, mint 45 székelyföldi falu lakossága van apadóban, nagyobb részben emiatt. Az óromániai magyarság száma pedig enyhe számontartással is meghaladja a félmilliót (Székely Kongresszus, 1902). A Székelyföldön, mint földrajzi egységben, vészjóslóan megbomlott a népesedési egyensúly.

Most is ezer és egy érdek irányjelzője mutat arrafelé. Kereken öt elmetelt vasútvonal és tizenkét kettészelt közút bizonyítja, hogy a Székelyföld hova volt becsatlakozva. Ezeknek lezárása önkéntelenül is teljessé tette a Székelyföld elzárkózását. Az arrafelé irányuló törekvés egyelőre vágyálom marad. A székelységnek ezen a részen be kell tokozódnia. De ha ennyiben marad, akkor még csak vállalta a bécsi műtét közlekedési következményeit. Ez semmi. Ezen túl ki kell használnia a belőle eredő előnyöket. Mert elvértve ilyen is akad. A szokásos közlekedési útirányok le vannak sorompózva. De maradt egy köldökzsinór, melynél fogva a Székelyföld még Erdélyhez kapcsolódik: a marosrégeni –besztercei országút, melyet a magyar műszaki csapatok sebtében használható állapotba hoztak, továbbá a marosvásárhelyi– tekei– kolozsnyidai keskeny vágányú vasútvonal, melyet bámulatos iramban építettek ki Szászlekencéig, ezáltal bekapcsolva a szamosvölgyi vasúthálózatba. Egyidejűleg épül az első rendes nyomtávú vasútvonal is Déda és Beszterce között. Általa a Székelyföld külső közlekedési kérdése meg volna oldva. A belső forgalom úthálózatának kiépítése még sokáig nyitott kérdés marad, noha semmi esetre sem lehet sorrendi kérdést csinálni belőle.

A külső tényezők eszerint olyasféle megoldásokat sugallnak, hogy talán cél-szerű volna a Székelyföld széles öngazgatását komoly formában felvetni.

A Székelyföld mesgyéi

HA A SZÉKELY ÉLET MESGYÉIT politikai befolyások alatt kellene megrajzolni, majdnem félregördíthetetlen akadályok tornyosulnának a megoldás elé, főképpen a bécsi vörös irón nyomán. Szerencsére, a népföldrajz nincs aláverve a napi politika ingadozásának. A népi egység ebben a vonatkozásban nem ismer sem földrajzi tagoltságot, sem állampolitikai fogásokat, sem közlekedési nehézségeket. A nép egységre törekvése csak a lét öncélú törvényeit ismeri. Ezek a törvények a természetes súlypontok, kitérítetetlen nehézkes törekvések szerint igazodnak. Itt egy mérőeszköz érvényesül csupán: a létérdek, melynek legutóbb az „élettér”-ben adtak áramvonalas nevet. Az élettér nem folyók, hegyek, gödrök és hegyszakadékok természetes választóvonalait követi a népek egységre törekvésének kikerítésénél, hanem az egymást kiegészítő területek szerves egységét követeli, mint amely egyedül alkalmas a terület és ember közösségének összehangolására, még akkor is, ha a történelem szeszélye játékos újjal összekuszálta a szálakat.

A székely szállásterületek vizsgálatánál éles különbséget kell tenni a mai és a megvalósítandó állapot között. Ma székely szállás, a Székelyföldön kívül, a Tatros és Tázló völgye, Radaucz környéke egész Dél-Bukovinával, ahol több székely raj telepedett le a zaklatások folyamán. De ettől a történelmi településtől eltekintve, vannak a teljes beolvadás folyamatába jutott ősi magyar telepeink a Bodza, Praha és Dembovicza mentén. Ez utóbbiak örökre elveszettek tekinthetők a megújuló magyarság számára. Mindössze sűrűn előforduló helynevekben és a román köznyelvnek ajándékozott szavaikban hagytak bő emléket egykori jelentőségükről. De mellettük ott van a megszállás után, többé-kevésbé szándékosan felidézett székelyföldi nyomor száműzöttjeinek igen nagy tömege. Kötetlenül lebegő részük nagy százalékban hazajött a részleges felszabadulás után. De feltehető-e, hogy azok is elhagyták volna kemény munkával szerzett társadalmi állásaikat, ha nem kényyszerítették, akiknek szülőfaluja továbbra is román megszállás alatt maradt? Teljes bizonyossággal kijelenthetjük, hogy nem. Vagy eljöhett-e az a nélkülözhetetlen szakmunkás, vállalkozó, aki a Székelyföldre kiterjesztett román gazdálkodás idején anyagilag leromlott, csak a pusztai életét menekítette új munkatelepekre, de ott, Havaselve iparvidékein munkája szerint magas társadalmi szintre vergődött? Semmi esetre sem. Ez a magyarság, finom erecskéik módjára, többszörösen átszövi az óromániai kevert városi lakosságot. Nemzeti bélyegeik lassanként elmosódnak, ellenben társadalmilag egyre magasabbra hágnak vagy legalábbis keményen tartják magukat, míg otthon bizonyára a legkietlenebb helyzet várt volna rájuk.

Ettől függetlenül azonban meg kell állapítanunk, hogy a Kárpátok szorosai nem arra valók, hogy kivándorló magyarok tapossák; itt nem lehet vészkijárat a hazájában éhhalállal fenyegetett magyar futására, míg itthon a Szent István-i államkeretek kitöltését, mint távoli eszményt, végképp fel nem adjuk. A magyar szegénység ne menjen idegenbe koldulni, mikor itthon a pusztai léte értékesebb a fajtának, mint minden külföldi munkateljesítménye lehet. Ám ez a parancs nem neki szól, hanem a fajta-gondok marcangolta magyar szellemiségnek. Keleten és délen vissza kell vonnunk önkéntesen elportyázott előőrseinket, egészen a szorosok leshelyéig. Itt feladunk egy nagy területet ugyan, hol őseink poroszkáltak és erdélyi fejedelmek, magyar hűbérurak csináltak európai politikát. De mi létkérdésekben nem hajlunk érzelmességre.

Ellenben a szó igazi értelmében nyitva marad a székelység nyugati mesgyéinek meghatározása. Itt ugyanis két döntő tényező szölt belé. A Székelyföld két földrajzi tájra bontható: egyiket a Kelemen- és Görgényi-havasok, a Hargita és ennek természetes folytatása, a Persányi-hegység akla nekiszorítja a Kárpátok koszorújának: ez nem kényszerül bővebb fejtegetésre; másik területsáv a Görgényi-havasokról és Hargitáról nyugati irányban lefutó bővizű folyók mentén lejt az ősi székely szállásterület, a Csigla mezeje felé, honnan a szászok telepítési hullámai kilöktek és lassanként keletebbre szorították, míg a síksági törzsből hegyi nép lett. Itt a székelység kényelmesen elnyújtózkodik a Küküllők völgyében, az Olt és Maros mente erős magyar településeinek támogatásával. E szakaszon nem lehet éles néprajzi határt vonni. Úgy a magyar, mint a szász lakosság több helyütt áttörte az ősi székelybeosztást, hol rovásunkra, hol hasznunkra. Az amúgyis nemzetszervezeti, tehát politikai határvonal volt, ami sohasem egyezett a népföldrajzi határvonalakkal, amint számos magyar falu sok évszázados perlekedése bizonyítja, melyek szakadatlanul arra törekedtek, hogy kivonják magukat a szász székek közigazgatási hatásköre alól. Mások a Vöröstoronyi szoros táján is mindvégig megmaradtak független magyar telepéseknek. Ezen a részen annyira egybemosódik a székely és magyar eredetű népesség, hogy helyenként csupán ősi szokások, települési formák, társadalmi képletek és nyelvi támaszpontok utalnak egyikre vagy másokra. A székely szállásterületek zömének mesgyéjét egész sor apró, erdélyi méretű városka jelzi: Brassó, Földvár, Segesvár, Erzsébetváros, Medgyes, Dicsőszentmárton, le egészen Nagynyedig, megannyi vásárhelye két különböző termelésű népnél, a székelynek és a szásznak. A Királyföld hegyeiről leereszkedő román pásztornép vékonyan beerezte ezt a területet; nyugat-keleti irányban szüremkedve, az Olt vonalát rég túlhaladva. Ennek a fölötté érdekes jelenségnek egyszerű a magyarázata: a szász nép igényes kultúrétet teremtett a maga szállásain, életszínvonalának emelésével meglazította a föld és ő között levő szoros kapcsolatokat, az üresen hagyott létminimumra beszivárgott az igénytelen idegen elem, mely az Albina-bank és Astra tevékenysége folytán a múlt század végén öntudatosult, földkaparintó politikai eszközzé vált. Gyors előhaladásában a Székelyföld peremvidékeire is be-befúrta magát. S hogy itt nem tudott tovább szivárogni, annak tulajdonítható, hogy a székely népnél voltak szegény elemei, melyek megszállták a hegyeket és meredekket is, volt szegény sorsú embere elég a pásztorok és erdómunkások újoncozására. Ha a tizennyolcadik század nyomán kísérhető telepítései nem következtek volna be, nem volna román népelem a Székelyföldön.

Ez a vitathatatlanul egységes terület mindenképpen a székely nép életterébe tartozik. Nem csupán az Olt mente, a Kisküküllő és a Közép-Marosvölgy erős magyar jellege jogán; nem is kizárólag azért, mert bonthatatlanul bele van tagolva a Székelyföld és Észak-Erdély gazdasági keringésébe; nemcsak azért, mert termény- és termékviszonyai Észak-Erdély kiegészítő területévé léptetik elő, hanem azért is, mert a kelet-nyugati irányú völgyek egyszersmind kizárólagos közlekedési útirányokat jelentenek. A völgyeket s vele a vasúti és közútvonalakat haránt el-metsző új megszállási vonal kétségbeejtő gazdasági helyzetet teremtett a vonal mindkét oldalán. A Székelyföld nagy erőfeszítések árán megkapja (távrolról és minden igyekezet ellenére: későn) a legszükségesebbeket, de a Székelyföld felé nyíló, túlmaradt völgyek átmenő vasútvonalai ellenére is meg vannak fosztva természetes árucserére és belső forgalomra szerelt gazdasági életük érverésétől. Gya-

korlatban ez azt jelenti, hogy mindkét területen az élet egész irányát gyorsan át kell váltani. A Székelyföld természetes útvonalai, terjeszkedési iránya, népfölöslegének elszivárgása vagy előzönlése, áruforgalma mind nyugati irányban haladt, az Olt, két Küküllő és Maros mentén. Ugyanakkor pedig a háromszéki medencével földrajzi egységet alkotó Barcaság, a Hargita nyugati fennsíkjának megnyúlását képező Küküllő-völgyek és a Közép-Marosmente egy csapásra elveszítette nyersanyag beszerzési helyét, iparcikkeinek és terményeinek piacát. Mindkét helyen most természetellenes és szokatlan irányba kell erőszakkal terelni az élet iramát: a Székelyföldön észak felé, a túlmaradt, de idetartozó területeken pedig neki a hátuk mögött égnék eredő vízválasztó hegygerinceknek. Mindez csak azért, mert a vert utak, melyek a természetes törekvések irányvonalában fekszenek, le a négy közép-erdélyi folyó mentén, fel az Aranyos völgyén, át a Szamos tájára, s a Kalota mellett Bihar felé vagy a Szamos vonalán Szilágyságba, középszakaszukban ma ki vannak kapcsolva. A székely népözönnek két nagy térítője volt eddig: a Persányi hegység és a dévai szoros. A székelyföldi viszonylagos népsűrűség lökő ereje nem volt elég nagy ahhoz, hogy ezeken keresztültszítsa a kirajzó elemeket. Ez azonban távolról sem azt jelenti, hogy a jelzett párkányhegységeken túl ne keressünk székely településeket. Vannak: a Zsil-völgye, a Hunyad megyei ipartelepek, Temesvár és környéke éppen úgy tanúskodik jelenlétükről, mint a Nagyszeben környéki üzemek. Oda azonban nem az elvándorló néphullám lendítő ereje sodorta, hanem a munkahelyek kereseti lehetőségei szívták. Ezért szórványos és túlnyomólag iparosodó jellegű, tehát különösen értékes az ottani magyarság.

Nyugaton tehát határozott vízválasztók jelzik a székelység kiterjedésének határvonalaikat, melyek azonban egyelőre mélyen bent vannak Románia testében. Főlényes erők lépnek itt fel, összemarkolva egyetlen gazdasági egységbe a Barcaság, Küküllő mente, Közép-Marosvidék, Jára-völgy, Aranyosszék és Hideg Szamos magyarságát-székelységét s a magyar település folytonossági hiányait kitöltő idegen népfoltokat a Mezőséggel és a Székelyfölddel, szóval azzal a kérdéssoporttal, melynek gyűjtőneve: Erdély. E kéttagú szó, melyet semmiféle használat és meghurcolás nem tudott elkoportolni, nemcsak nemzetiségi, gazdasági, állampolitikai, vallási és diplomáciai kérdéseket takar, hanem valamennyinek az összefogásán túl, még történelmi kérdés is s holnapra bizonyosan európai egyensúlyi kérdéssé komolyodik. A történelem egyformán szeret előre és hátra tekinteni. Ez a tulajdonsága. S ilyen tekintgetések után mondja ki tömör parancsait, melyek mindenképpen megvalósulnak előbb vagy utóbb, akkor is, ha idejében megértik őket, de akkor is, ha nem.

A székelység kérdései

SAJÁTOS FELADATOKBAN soha nem volt hiány a Székelyföldön. A múltban a nemes székely nemzet hadiberendezése, nemzet- és honvédelmi szerepe, politikai szervezete, vallási megoszlása és gazdasági helyzete teremtett hol kiváltságos helyzetet, hol fájdalmas állapotokat. Akkor könnyebb volt megoldani a bajokat. A székely nemzet nagy bölcsességgel fölépített kis államisége tökéletesen dolgozó szerv volt. A maga bajait mindig kiegyensúlyozhatta; ha kellett, új alaptörvényt is hozhatott; máról holnapra áttérhetett egy korszerűbb megoldásra; hajlékonyabb volt

és rugalmasabb, támadásban és védekezésben egyaránt; eltörekvéssel még sem vádolhatták, hiszen a székely ispán maga az erdélyi vajda, később a nagyságos fejedelem volt. Lent megvolt a szükséges szabad mozgás. Meg volt engedve, hogy a közigazgatásnak egy kis ingása, mérlegelése lehessen. Az egész „állami” gépezet úgyszólván csak egy célt szolgált, amire a székely népnek ősidőktől kezdve maga vállalta megbízatása volt – a gyepüvédelmet.

A felszabadulás hihetetlenül sok kérdést nyitott meg a Székelyföldön. Voltak kitámadott szervezeteink, omladozó nemzetvédelmi építményeink, melyeket a megszálló hatalom porrá akart zúzni; voltak befejezetlen önszegélyezési berendezéseink, őrtornyaink, melyeknek ágyúit most másfelé lehet fordítani; általában a legtöbb fegyverünkben gyorsan ki kell cserélni az élestöltényt, hogy inkább pukkanjon, mint sebezzen; vannak kigondolt gyökér erősítő terveink, törzsdedző szándékaink, melyekkel sokáig hallgatnunk kellett, nehogy még alkalmazásuk előtt az ellenszerét foganosíthassák ellenünk. És vannak felszakadt gennycsatornák, melyeket haladéktalanul ki kell mosni és gyógyíttgatni mindenféle irral.

A Székelyföld kérdései között, bár nem ez a legfontosabb, pillanatnyilag a társadalmi feszültség áll első helyen. Csak annyit lehet bizonyosan tudni róla, hogy sokszoros összetételű; gyökerei lenyúlnak a megszállás utolsó éveinek katonai herce-hurcájába, a felszabadulás után megnyílt elhelyezkedési lehetőségek ötletszerű kihasználásába, a gazdasági élet indulásának lassúságába, a Székelyföld kis üzemszonkjainak tehetetlenségébe. Ezek a tényezők átmeneti jellegük ellenére igen hatékonyan duzzasztják a „népfölösleget” is. Korántsem szabad azonban úgy kezelni ez utóbbit, mintha ez is „kérdés” volna, amelyért most főhet a fejünk. A népfölöslegnek soha sem szabad kérdéssé mérgesednie, hiszen a legörvendetesebb népmozgalmi jelenség. Mindössze az egy helyütt megduzzadt népesség egyenletes és célszerű elosztása válhat pusztán kiviteli kérdéssé. A Székelyföldön pillanatnyilag az a furcsa helyzet állott elő, hogy a termelési lehetőségek rohamos leromlása vagy lebontása következtében a rendes népszaporulat középarányosa is már nagy népfölösleget termelt. Ilyen értelemben a Székelyföldön nagy a kirajzásra váró tömeg, melynek a földdel való kötelékeit a kényszerhelyzet annyira eltépdeste, hogy holnap is hajlandó másutt keresni érvényesülését.

Nem kevésbé izgató a Székelyföld gazdasági helyzete, melyet bátran nevezhetünk válságnak is. Ez a válság nem újabb-keletű. A magyar birodalomban külterleki fekvése és szerencsétlen közlekedési vonalai mellett egy áldástalan pénzpolitika táplálta; a megszállás alatt pedig a megszállók ellenséges indulatából fakadt intézkedések; a Székelyföld volt ugyanis az a robbanóanyag, mely beékelt voltából kifolyólag is állandóan összeszorított öklöt mutatott a megszállók képzeletében. Van e földön nyersanyag, van munkaerő, sőt csökkentett felvevő képességű piac is. Ellenben nincs tőke és nincs ipar. Az ország távolabbi ipartelepeire való szállítás, a vázolt közlekedési nehézségek miatt, annyira költséges, hogy ez bénítólag hat vissza a termelés arányára. Csappan a termelés, felszabadul a munkás kéz. Ráadásul a székelyben erős az iparosodás vágya. S hogy ez még súlyosabb formában jelentkezzen, ott van az árucseré-forgalom elbillent mérlege: a székely vidékek ma alig bírnak valamit eladni, de ugyanakkor rá vannak utalva a bevételre, ruháztkodási, közhasználati és élelmi cikkekben egyaránt.

Ide lehet számítani még azt a körülményt is, hogy a Székelyföldön bizonyos művelődési örvény keletkezett. Az új magyar élet sok mérséklésen átszűrött beha-

tásai keringeni kezdtek a székely népi műveltség magva körül. Ebből a tajtékzó játékból fog majd kialakulni az a máz, mely örökre eltünteti a kisebbségi életben elszenvedett ütődéseket.

A Székelyföld élénk érdeklődésre tarthat számot abból a szempontból is, hogy itt igazolódik vagy itt dől meg az új államfelfogások egyik-másik nagyszerű tétele. A földmives lakosság és az új állameszme összefonására sehol sem lehetne célszerűbb telepet találni a Székelyföldnél, ahol nincs nagybirtok, nagytőke és nagyváros. A mezőgazdasági élet államszervezeti illeszkedési lehetősége, a kisbirtokosságra épített tájgazai társadalom itt fog bemutatkozni, ha meg nem fojtják. Itt válik el, hogy az önálló részecske tud-e segíteni az egésznek. Vagy jobb-e, ha az egyedekre bomlott társadalom egyedenként várja a meggyőzést, ösztökélést, kényszert?

Nem ez minden. De ezek volnának a feltornyosuló kérdések legkiabálóbbjai. Kizárólag mindegyik olyan természetű, hogy a helyi hatáskörök kiszélesítésével, a helyi erők maradéktalan vitorlába fogásával oldhatók meg, főképpen, ha a kétsedelem, mint jelen esetben is, egyik részről sem kívánatos. Ellenkező esetben hosszú tanulmányozás, kísérletezés volna szükséges. De nem bizonyos, hogy a székely társadalom akkor bizalommal fogadná az elgondolásokat. Minden arra vall, hogy a Székelyföld – már csak az erők és bajok azonossága miatt is – összéb akar húzódni, valamit le akar zárni s magát lehetőleg kerek egésznek tekinteni.

A TORLÓDÓ BAJOK ÖSSZECSAPNAK a Székelyföld fölött. A sok kérdés egyszerre kiált megoldásért. A székely népnek ma aligha volna annyi erkölcsi és anyagi ereje, hogy a rá váró súlyos feladatokat mind vállalhatná. A fogalom teljes értéke szerinti önellátásnak nincsenek meg a feltételei. Még csak kiépíteni is nehéz volna egy olyan elgondolást, melyben a Székelyföld legalább mint gazdasági egész szerepelne. A gazdasági, közművelődési, oktatási és népvédelmi kérdéseken túl, politikai önellátás-félre gondolni és célozgatni, az új Európa politikai törekvései látán, teljesen kimeríti az árulás tényálladékát. Ez azonban megközelítőleg sem jelenti a végrehajtási szervek szabadabb mozgásának elvitatását. Annyira rugalmassá kell tenni a székelyföldi közéletet, hogy magánügyének tekinthesse a helyi jelentőségű kérdéseket s mint ilyent, meg is oldja. Legyen kicsurranó kedve, erőfőlösege. Legyen mindeme készen, még arra is, hogy egymaga szálljon szembe a fojtogató étellel. A paraszti lét akkor kezd itt-ott bomladozni, mikor a kisember, maga a föld népe nem veszi észre, hogy létformájáról hull a vakolat. Alkalmassá kell tenni, hogy döntsön maga: érdemes-e foltozgatni kikezdett életét vagy egy merész fordulattal inkább új formákra tér át. Edzetté kell tenni, hogy az alattomos kis támadásokkal azonnal szembeszállhasson. A nemzet egyeteme úgyis csak akkor veszi észre, vagy ha észre is veszi, csak akkor segít, amikor már nagy gátszakadás történt. Viaskodjék a maga erejéből s a nagy magyar együvé tartozást csak mint utolsó tartalékot, őrizze meg végveszély esetére, mikor az ő ereje már elégtelen volna. Ehhez a cselekvőképesség szélesebb fokú játéka szükséges, másrészt pedig a sajátos kérdések gyors megoldása és készséges segélynyújtás. A székely népi intézmények egyúttal a magyar újjáépítés alappillérei lehetnek Erdélyben. A székely hegyekre támaszkodva, még mindig tág eget lehet nyitni a magyar törekvéseknek. Mert mögötte érzik a tömeg, a hőmpölygő áradat, mely egyelőre minden irányban feszít, szét akarja dobni az abroncsokat, de megértő kéz idomítására bármely irányban hasznos hajtóerővé válik.

Az elején nagyra vetettük a hurkot: külön székely közigazgatásról szóltunk, melyet – közjogi természeténél fogva – inkább szabad mozgásnak nevezünk. Most egyre szűkítjük a kört, egyre zsugorítjuk a fogalmat, míg a székely önállóságból végül csak a végrehajtó közegek szabadabb mérlegelése és a kezdeményezés értékelése marad meg. Az adott helyzet parancsszerűen fogja ránk a feladatot, hogy a székely kívánságokat alulról a vezető rétegig a villám sebességével közvetítsük, mielőtt a kívánságnak megkeserednék az alja. Minden kérés bizalomból fakad. A követelés már az erős életigenlés és kiábrándulás párosulásának következménye. Márpedig az a legszomorúbb, mikor a nép nem is kíván, nem is követel semmit; a szellem embere irtóztatva veszi tudomásul, hogy ilyenkor a nép maga döntött s döntése: elvándorlás vagy egyke, erkölcsi fegyverletétel, mely homlokegyenest ellenkezik a fajvédelem elveivel.

A sajátos kérdések szemléltetésére elég megemlíteni a tőkeszerzés kívánható körülményeit. Abban hamar megegyezhetünk, hogy a Székelyföld általános tőkehiányán sürgősen enyhíteni kell. Teljesen megoldani ma még nem lehet, a mai eshetőségek mellett nem is volna eszményi. A kérdés bökkenője ott van, hogy a székely vidékeket úgy kell pénzhez juttatni, hogy a tőke ne gyúrhesse öncélú uralma alá az egész gazdasági életet. Tapintatos, de erős kéz, messzire előre néző tekintet dolga. Gazdag birodalmak összeomlása igazolta, hogy a nemzet ereje ma már nem tőkében, ipari berendezésében van, hanem nemzeti tudatra nevelt kisembereiben, akik jajtalanul és jeltelenül meg tudnak semmisülni a fajta önvédelmében. Itt bűn volna sorrendi fokozatot állítani fel a mennyiség és minőség között; minél több és minél jobb emberanyag legyen egyszerre. A magyar nemzet legyen annyira önző, hogy a kenyéradás terén is érvényesítse a maga szempontjait: neveljen független lelkű, önérzetes, életszerető polgárokat, sokat, minél többet és oltalmazza meg mindenki ellen, még az állam egyes szerveinek túlkapásai ellen is, mentse ki a mammut-tőke sorvasztó öleléséből, általában kímélje meg attól, hogy a kisember és államszervezet viszonya megfélemlítő legyen rá, mert a polgár szükség esetén katona is s a megbecsült polgár csak jó katona lehet, mert szívesen áldoz a közösségért, mely neki és gyermekeinek biztonságot nyújt. Főlöszleges felalpozni a székely katona világháborús teljesítményeit. Közismert tények azok. Ám a magyar honvédelemnek gondolnia kell a székely ember harci erényeinek erkölcsi és gazdasági okokra visszavezethető fokozására.

Itt érünk el arra a pontra, ahol már tisztán látszik, hogy a különleges székely kérdéseket is végső fokon egy óvatos kéznek kell tartania. Lent a szálak fúthatnak száz felé. A nagyobb lengésekre, kanyarokra berendezett külső szervek munkáját egyetlen belső erőnek kell irányítania: hogy minden az óramű pontosságával működjék ebben a szervezetben. Aránytalanság, vetélkedés, az egésze ránehezülő részletmunka legyen eleve kizárva s csak egy haladási irány maradjon nyitva: az, amelyik a kitűzött cél felé halad.

Magyar feladatok a Székelyföldön és a székelységgel

A LÉTÉRDEKIG LECSUPASZÍTOTT MEGOKOLÁS kész követelésekkel áll a mai magyar elé. Követel és könyörög egyszerre: a felelős szellemi embertől követel, a csökkentett képességűnek könyörög; kit így, kit úgy akar munkába állítani. Bűn-

tetni nem tud. Azt majd elvégzi a történelem, mely busásan megtorol minden késedelmet és visszaélést. Csakhogy ostora már az eljövendő nemzedékeken csördül, nem a vétkező main. Ezért van, hogy a magyar létérdek-vizsgálat ma könyörög is. Az eljövendő magyar nemzedékek érdekében teszi, melyek nem bűnösök, csak viselik a következményeket, türelmesen vagy lázadózva, átkozódva. Idáig minden magyar nemzedék elég okot talált arra, hogy apái bűnét emlegesse. Szép volna, ha ez a láncolat egyszer megszakadna s egy magyar nemzedék tehermentesen ugorhatna a küzdelembe. Jó volna, ha egyszer kifogynának a pótolni valók, a helyrehozni valók, s ahogy egy munkásnemzedék jelentkezik, azonnal építhetné tovább a nemzeti erődítményeket: tudományt művelhetne, művészetet teremthetne magának s a magyar népi műveltség óvásával mentené a nemzet tartalékát. El kell jönnie az időnek, mikor egy-egy nemzedék nem tölt el fél emberöltőt azzal, hogy lebontja az elődök oktalan úttorlaszait, melyek mögött pusztá nemzedéki érdekeket védtek, a közösség rovására.

„A székely kérdés az erdélyrészi magyarság kérdése” – mondták már 1902-ben, felismerve, hogy az erdélyi magyarság csatárlánca egyik szárnyon a székelységre támaszkodik. A megállapítás ma is helytálló, de bővítésre szorul. Mint minden közügyben, nincs titkolni való abban, hogy Kelet-Magyarország sarkalatos pontja a nemzetiségi kérdés. E körül perdül meg minden, mint kacsaláb körül az ősi mesében. A magyar gyökérfelrakások rendezése is mind összhangba hozandó ezzel. Társadalmi és nemzeti feladat metszőpontjában hevernek a Szent István-i elvek. Úgy kell megoldani az egyiket, hogy általa a másikat is közelebb vigyük a teljességhez. Ha Kolozsvár nem tudja tartani magát, Marosvásárhely már rég veszélyben van.

Csak egymás mellé kell tennünk az erdélyi nemzetiségi kérdést és a székelyföldi népfölösleg kérdését, s a kibontakozás lehetősége máris önként kínálkozik. Egy folyamattal két lényeges kérdés oldható meg, az erdélyi feszültség enyhítésére és az államélet alapjainak biztosítására. A székelyföldi népfölösleg kérdésének legrégibb megoldása önkéntes volt. Aki ott meg nem élhetett, felkerelkedett, elment messzire, lehetőleg idegenbe. Óromániába, Törökországba, Amerikába, az Isten háta mögé, mindegy hova. A székely néptörzs kilökte magából a fölösleget, ezáltal megkönnyebbült és élt tovább. A kilököttek pedig elszóródtak, mint polyva a szélben, Isztambultól Nyeszterfehérvárig. Legyünk szerények és egyelőre csak azt tekintsük tiszta veszteségnek, ami idegen televényre hullott. Ami városainkban kallódott el, nem tartjuk nyomtalanul elveszett értéknek, habár tervszerű telepítéssel, körültekintő módon irányított mesterséges kirajzással kivészó magyar falvakat lehetett volna megmenteni, renyhe vérű vidékeket felfrissíteni, rovásunkra elharpódzó terjeszkedést visszazorítani. A körüllevők lassan elrágcsálták egy-egy darab földünket és így összébb nyomták a magyar faj határait. Erre az összeszorított magyarság kilökött magából egy-egy rajt, hogy férjen el az összeszűkülő területeken, ahelyett, hogy a természetes visszahatás útjaira valaki figyelmeztette volna s ellenlökésekkel védekeztünk volna. Gyepüink időről időre összébb zsugorodtak, számban gyarapodtunk ugyan, de nem itthon, hanem Amerikában, imitt-amott. Legfeljebb arra terjedt ki a figyelmünk, hogy a távozóktól érzékenyen búcsúzzunk, ellássuk jótanácsokkal, hollétükről érdeklődünk, együttérzésünkről biztosítsuk. Olyan gyámoltalanul viselkedtünk, mintha vendégek lettünk volna azon a földön, melyen mi alapítottunk európai államot.

A századforduló merőben új helyzetet teremtett ebben a kérdésben. Hazafias egyesületek, nemzetpolitikai alakulatok fáradoztak azon, hogy a népfőlössleggel rendelkező vidékek főlössleges néptömegeit valamilyen módon kössék le bent, lehetőleg ugyanazon a vidéken vagy lehetőleg az ország területén. Az előbbi természetellenes törekvés volt, az utóbbi éreltytelen. Hiányzott az áttekintés, tapasztalat, vállalkozó szellem és felelősség. Olvasunk akkori terveket, melyek erdőírtással, legelőfeltörréssel, lápszikkasztással akarnak teret nyerni, figyelmen kívül hagyva az erdő-, legelő- és nádgazdálkodás elveit, távolabbi területek kisebb népsűrűségét stb. Azt hitték, hogy a népfőlössleg és elvándorlás kérdése azonos a lakóterület kérdésével. Bosszantó, hogy a magyar mindig kétbalkezes módszerekkel nyúlt a telepítésekhez, pedig egy ezredévig gyakorolta magát benne. A tizenharmadik század óta szakadatlanul folynak a telepítések nálunk: a vérűnkhez tartozó jászok, kunok és besenyők után szászok, svábok, románok, tótok, rákok, örmények, cigányok, kisoroszok, mindenki kapott megfelelő települési helyet magának a Kárpátok medencéjében, csak éppen a magyar nem. Neki távoznia kellett, hogy a helyébe nyomulhasson más. Ennek a hosszú telepítésnek le kellene vonni a következményeit. Megérné.

Elérkeztünk a telepítési törekvések korszerű szakaszához. Már az 1902. évi Székely Kongresszus meglátta, hogy „nem ott kell telepíteni, ahol arra föld kínálkozik, hanem ott kell földet teremteni, ahol telepítésre szükség van”. Érthetőbben ki sem lehetne fejezni. Ha ezzel az elvvel kibővíjük az erdélyrészi nemzetiségi kérdést és a székelyföldi népfőlössleg kérdését, az egyszerű összekapcsolásból világosan következik, hogy a Székelyföldnek az egyetemes magyar érdek rendelkezése alá kell bocsátania népfőlösslegét. Ez magyarul annyit jelent, hogy a Székelyföld egyes részeinek túlnépesedését olyan helyekre kell telepíteni Erdélyben, ahol az idegenek megzavarták a magyar néptest folytonosságát. Özőnlésről, öntörvényű áradásról többé szó sem lehet. Az útírány adva van: keresztül a marosrégeni –besztercei közlekedési vonalak mentén, le a Szamos völgyén. A többi már csak a keresztűlvitel dolga: hogy a földrajzi tényezők megfelelők legyenek, folyó menti nép víz mellé kerüljön, hegyi nép hegyre; hogy egy táj főlösslege lehetőleg az otthoni elhelyezkedés másolataképpen telepíttessék le, a megelőző társadalmi képletek és a népi szellem megőrzésével, a népviselet, beszéd, szokások figyelembe vételével, de nem utolsó szempont a lakosság felekezeti megoszlása. A telepítésre mindenképpen alkalmas népi anyag számbavétele céljából Marosvásárhelyen telepítési központ létesítendő, melynek szervezete behálózza és felméri az egész Székelyföldet. Vannak olyan vidékek is, ahol ma van ugyan viszonylagos népfőlössleg, de ezt a törzsök erősítése végett, a jövendőbeli megerőltetések szemmel láthatósága miatt, még áldozatok árán is ott helyben le kell kötni.

Az erdélyrészi székely telepítés, a nép gazdasági erősítése, a székely vidékek műveltségi csereviszonya emelkedett magatartást követel a székely értelmiségtől is. Nehéz kérdések fakadtak fel s nehéz az idő, mikor meg kell oldanunk. De nem lehetetlen. Még csak nem is rendkívíli. A székely kisvárosok faluból szakadt, faluszerető és faluértő kispolgárságának befogásával, a székely papság bevonásával az ügy értékes segítők társakat kaphat, akik a munka robotrészét önként magukra vállalják. Mi marad hát a nemzet csúcsszervezetére, az államra? A terv, a tekintély irányító hatalma, szavatosság a sikerért és az anyagi támogatás. Nem tartozik ide annak felvázolása, hogy mit ment meg egy jól felfogott és töretlenül véghezvitt

telepítés. A kérdésnek két vége van s mind a kettő csattanhat, még rajtunk is, ha nem egy akarattal markolunk belé. Egyik a földszegény vagy teljesen földtelen népelemeknek nemzetgazdasági termelő tényezővé való előléptetése. Másik a magunk földjének biztosítása azáltal, hogy nem adjuk senki fiának haszonélvezetre, amit magunk is meg bírunk szállni. A hegyorom is a miénk, mint a síkság, víz és nád, a föld és falu is, mint a város. Csak az részesül benne, aki államiságunk minden terhét is vállalja.

Ehhez azonban kétségtelenül a teremtés lázában eggyé olvadt nemzeti akarat szükséges. Olyan, amilyen a magyarnak csak nagy veszedelmek előtt szokott lenni.

SZÉKELY ELKÜLÖNÜLÉSNEK tehát sem alapja, sem célja nincs. Az elején felvetettük a kérdést, hogy az adott helyzetben mi lehet az erdélyi magyarság és a székelység nemzeti feladata. Láttuk, hogy a Székelyföldnek több súlyos kérdése van, amelyet különleges módon kell kezelni. De azt is láttuk, hogy bármilyen súlyos kérdései vannak, bármennyire is nehezek a Székelyföld közlekedési kapcsolatai Észak-Erdéllyel s ez akármennyire is alátámasztaná a székely politikai önállóság mélyben kísértő gondolatát, ez agyrém marad. A Székelyföld magára hagyott legegyszerűbb gazdasági ellátását sem tudná önerejéből megoldani. Másrészt pedig világosan kitűnt, hogy a Székelyföldnek elodázhatatlan kötelessége részt venni az erdélyi magyar feladatok kibogozásában. Ha maga a magyar egyetemesség gazdasági támogatásra szorul, ezért bő népszaporulatával kell fizetnie, ezer éves szállásterületeink benépesítésére. A nehézségek és esékeny adottságok ideig-óráig mutathatnak mást, de ez nem kezdheti ki a nemzeti együvé tartozás és politikai közösség tudatát. Hogy egyes kérdéseink különleges elbírálás alá esnek, azt nem lehet, még rosszakarattal sem, székely széthúzásra magyarázni, sem önzésből, sem duzzogásból, sértett önértetből. A székely nép nem engedi meghamisítani akaratát. Sokat kíván, életigényei vannak, de tudja, hogy kitől kívánja. A kérés már bizonyíték is arra, hogy az összetartozás zavartalan. A székely népnél, lent, még gondolatban sem állott be repedés az egység eszméjében, sem a megszállás idején idegen pénzen táplált kísérletek és kísértések alatt, sem azóta, a zsörtölődések nyomán. Az egyes magyar vidékek egymásra utaltsága a külön utakon indult szándékok találkozásában jut kifejezésre.

Sietnünk kell. Talán ma hozzuk helyre, amit a Neoacquistica és fufanggal kieszelt sok társa ártott. Érthető tehát a rendkívüli idegfeszültség, mely már a készülődések is megelőzi. Hiszen nem kevesebbről van szó, mint létalapunk biztosítása, amíg majd megint új átszervezésre lesz szükség. Az nem a mi dolgunk. Ez ellenben igen, sőt annyira csak a miénk, hogy helyettünk senki más meg nem oldhatja. Amelyik nemzedék százados késéseket hozhatna be, eredeti bűnben fogant valóságokat billenthetne helyre, de nem teszi, nem érdemel egyebet, minthogy az elnémult harangok kötelét vezeklés céljára használja fel.

PARAJDI INCZE LAJOS